

Agricultura cu Înaltă Valoare Naturală sub presiunea pieței comune în Dealurile Clujului Est. Viitorul său încotro?

HNV farming under market pressures. Where to go?



Sursa poze: diverse materiale on-line referitoare la Dealurile Clujului Est

Raport pregătit în cadrul **Pachetului de Lucru 2** al Proiectului de cercetare **Agricultura cu Înaltă Valoare Naturală: Învățare, Inovare și Cunoaștere (HNV-Link 696391)**.

Rezultatele/opiniile prezentate pe parcursul acestui material reprezintă punctele de vedere ale autorilor și nu fac referire la poziția oficială a Comisiei Europene.

Autori:

Dr. Ionel – Mugurel JITEA*, Dr. Diana Elena DUMITRAȘ, Dr. Valentin Constantin MIHAI

Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca

mjitea@usamvcluj.ro

A se cita:

Jitea IM, Dumitraș DE, Mihai V (2017). *Agricultura cu Înaltă Valoare Naturală sub presiunea pieței comune în Dealurile Clujului Est. Viitorul său încotro?*. Pachetul de Lucru 2 - Identificarea unor soluții inovative în zonele de studiu pilot. Proiectul de cercetare Agricultură cu Înaltă Valoare Naturală: Învățare, Inovare și Cunoaștere (HNV-Link 696391): 1 – 30.



*This project has received funding from the European Union
Horizon 2020 programme under Grant Agreement No. 696391*

Cuprins:

Rezumat.....	3
Abstract.....	4
1. Scurtă prezentare a obiectivelor și a structurii proiectului HNV-LINK.....	5
2. Prezentarea sistemului Agriculturii cu Înaltă Valoare Naturală în zona de studiu Dealurile Clujului Est și sublinierea principalelor trenduri identificate.....	7
2.1. Prezentarea principalelor tendințe identificate prin analiza resurselor de agro-mediul.....	10
2.2. Trenduri identificate în modul de implementare a practicilor agricole.....	12
2.3. Prezentarea principalelor trenduri identificate prin evaluarea situației socio-economice.....	14
2.4. Tendințe formulate pe baza analizei modului de implementare al politicilor agricole și a modului de dezvoltare al lanțurilor de desfacere aferente produselor finite HNV.....	16
2.5. Evidențierea efectelor probabile ale tendințelor de dezvoltare identificate în teritoriu asupra mediului și a sistemului socio-economic în anul 2030.....	21
3. Prezentarea viziunii alternative validate în cadrul Seminarului de Inovare	24
4. Principalele bariere identificate în vederea implementării viziunii alternative. Identificarea unor soluții inovative la nivel local. Stabilirea principalelor nevoi de inovare.....	24
5. Acțiuni prioritare pentru perioada următoare (2017 – 2018).....	28
6. Mulțumiri.....	29
7. Bibliografie.....	30



Rezumat

Raportul de cercetare prezintă rezultatele pachetului de lucru 2 – *Identificarea unor soluții inovative în zonele de studiu pilot* ale grantului de cercetare **Agricultură cu Întă Valoare Naturală: Învătare, Inovare și Cunoaștere (HNV-Link)**. Acesta a fost finanțat de către Comisia Europeană prin programul de cercetare Orizont 2020. Zona de studiu **Dealurile Clujului Est** reprezintă una din cele 10 zone de studiu selectate în cadrul proiectului. Ea este situată în județul Cluj, Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest a României. Din punct de vedere administrativ în cadrul arealului studiat funcționează opt comune situate în zona periurbană a orașului Cluj-Napoca și un Sit Natura 2000 de importanță comunitară cunoscut sub aceeași denumire – Dealurile Clujului Est.

Principalele trenduri identificate la nivel local în cadrul pachetului de lucru 1 – Analiza situației actuale au fost grupate pe dimensiuni specifice. Astfel: 1. **în domeniul resurselor de agro-medi**u s-a observat un fenomen de degradare provocat de alterarea practicilor agricole tradiționale și de intensificare ca urmare a creșterii șeptelului de ovine; 2. în domeniul **socio-economic** se manifestă o tendință de îmbătrânire a populației existente în comunitățile rurale care dispun de importante resurse de agricultură cu înaltă valoare naturală; 3. **agricultura HNV** dezvoltată în regiune se caracterizează printr-un sistem mozaical de pășunat și cosit aplicat pe suprafața pășunilor și fînațelor naturale existente pe suprafețe extinse la nivel local; 4. datorită ineficienței și consumului de timp ridicat cositul manual a devenit în prezent o excepție la nivel local; 5. în domeniul **bunei guvernante** au putut fi remarcate atât inconsecvențe în modul de organizare administrativă (comunele aparțin unor structuri asociative administrative diferite, cu obiective și instrumente specifice) cât și în modul de implementare a politicilor agricole și în special a pachetelor de agro-medi; 6. **lanțul valoric de desfacere** a produselor HNV promovează în prezent produse cu o valoare adăugată redusă, slab competitive pe piață.

Partea a doua prezintă scenariile ipotetice de dezvoltare a arealului studiat. Pe viitor se anticipează o restrângere importantă a sistemului de producție tradițional și o creștere a importanței practicilor intensive. Aceste fenomene vor conduce la deteriorarea și respectiv restrângerea resurselor de biodiversitate. Aceste scenarii au fost validate și respectiv completate în urma unor întâlniri cu actori cheie din teritoriu. De asemenea, **a fost validată și o viziune alternativă de dezvoltare a agriculturii HNV**. Dezvoltarea viitoare trebuie să se bazeze pe promovarea unor ferme de dimensiuni medii care să funcționeze într-o structură asociativă prin care să fie comercializate produse cu valoare adăugată ridicată sub un brand local. **Principalele bariere** în calea îndeplinirii acestei viziuni au fost prioritizate de către actorii cheie astfel: **în domeniul economic** există o lipsă acută a unor capacități de procesare; **în domeniul social** lipsesc în principal informațiile și abilitățile antreprenoriale; **în domeniul tehnic/tehnologic** sunt necesare inovări în metode de procesare adaptate nevoilor agriculturii HNV; **în domeniul bunei guvernante** sunt necesare soluții inovative de asociere. Pornind de la aceste bariere, au fost identificate pe baza studiului bibliografic prealabil, **o serie de inovări la nivel local și național**. La nivel local au fost dezvoltate soluții inovative de desfacere a produselor agricole; au fost testate utilaje care să permită cositul ecologic; au fost dezvoltate instrumente guvernamentale inovative sub forma unor pachete de agro-medi sau a planurilor de management.



Abstract

The report presents the main results obtained in the Work Package 2 - Identifying Innovative Solutions in the Pilot Learning Areas of the H2020 research grant **High Nature Value Farming: Learning, Innovation and Knowledge (HNV-Link)**. Dealurile Clujului Est LA is one of the 10 selected study areas within the project. It is located in the Cluj County, the North-West Development Region of Romania. Administratively the LA belongs to eight communes located in the peri-urban area of Cluj-Napoca city. At the core of the site there exists a Natura 2000 area known under the same name – Dealurile Clujului Est.

The main trends identified for this LA in Work package 1 – Baseline assessment were grouped into different specific dimensions. Thus: 1. in the area of the **agro-environment dimension** a phenomenon of degradation was observed caused by the alteration of the traditional agricultural practices and intensification due to the increase of sheep livestock; 2. in the **socio-economic sphere**, there is an increasing aging trend especially for the rural communities that have important HNV resources; 3. The **HNV farming** in the region is characterized by grazing and mowing a mosaic system of natural pastures; 4. Due to inefficiency and high consumption of time, **manual mowing became an exception in the last years**; 5. In the field of **good governance**, there exist inconsistencies both in the administrative organization (communes belonging to different administrative associative structures with specific objectives and instruments) and also in the implementation of agricultural policies and in particular for the agri-environment measures; 6. the **value chain** of the HNV products is currently promoting low-value-added products.

The second part of the report presents the hypothetic scenarios for the future development of the studied area. In the future, a drastic reduction of the traditional farming practices and an increase in the importance of intensive techniques are anticipated. These phenomena will lead to the destruction and drastic reduction of the HNV resources. The hypothetical scenario was validated and completed after a meeting with local key actors. Also, an **alternative vision for the sustainable development of HNV farming** has been validated. Future development must be based on the promotion of **medium-sized farms** operating in **an associative structure** through which **high value-added products** can be marketed under a **local brand**. **The main barriers** to this vision have been prioritized by the key local actors: in the **economic area** there is an acute shortage of processing capacities; in the **social dimension** there is the need for information and entrepreneurial skills; In the **technical** area, innovations are needed to establish small processing facilities adapted to the needs of HNV agriculture, veterinary regulations and farm investment capacity; **good governance** asked for future innovative farming associative solutions and better cooperation between different state institutions and local actors. Starting from these barriers, a number of **innovations** have been identified using the bibliographic study at **local and national level**. Innovative solutions for selling agricultural products have been developed locally; several machines that allow ecological mowing were tested locally; Innovative governmental tools have been developed in the form of agri-environment packages or management plans.



1. Scurtă prezentare a obiectivelor și a structurii proiectului HNV-LINK

Proiectul **Agricultură cu Înaltă Valoare Naturală: Învățare, Inovare și Cunoaștere (HNV-Link)** reprezintă un grant finanțat în perioada 2016 – 2019 pe baza prestigiosului program de cercetare al Uniunii Europene Orizont 2020. Agricultura HNV reprezintă un concept care s-a dezvoltat relativ recent la nivel european (după anii 90) odată cu evidențierea efectelor negative provocate de intensificarea agriculturii în plan socio-economic, a biodiversității și a mediului (Keenleyside *et al.*, 2014). Această noțiune face referire în principal la practicile de producție tradiționale slab intensive pe baza cărora s-a asigurat în timp perenitatea unor habitate ale unor specii de plante sau animale protejate la nivel european sau care au condus la crearea unor peisaje specifice pentru identitatea unor regiuni (Redman, 2014). Practic, supraviețuirea pe scară largă a unor astfel de tehnici de producție condiționează însăși conservarea unei multitudini de specii și habitate vulnerabile la nivel european (Oppermann *et al.*, 2012). **Obiectivul general** al proiectului de cercetare constă în **crearea** unei rețele europene destinată agriculturii cu înaltă valoare naturală prin care să fie **promovate inovările** care pot contribui în mod concomitent la creșterea performanțelor economice și de mediu ale fermelor care practică acest gen de agricultură.

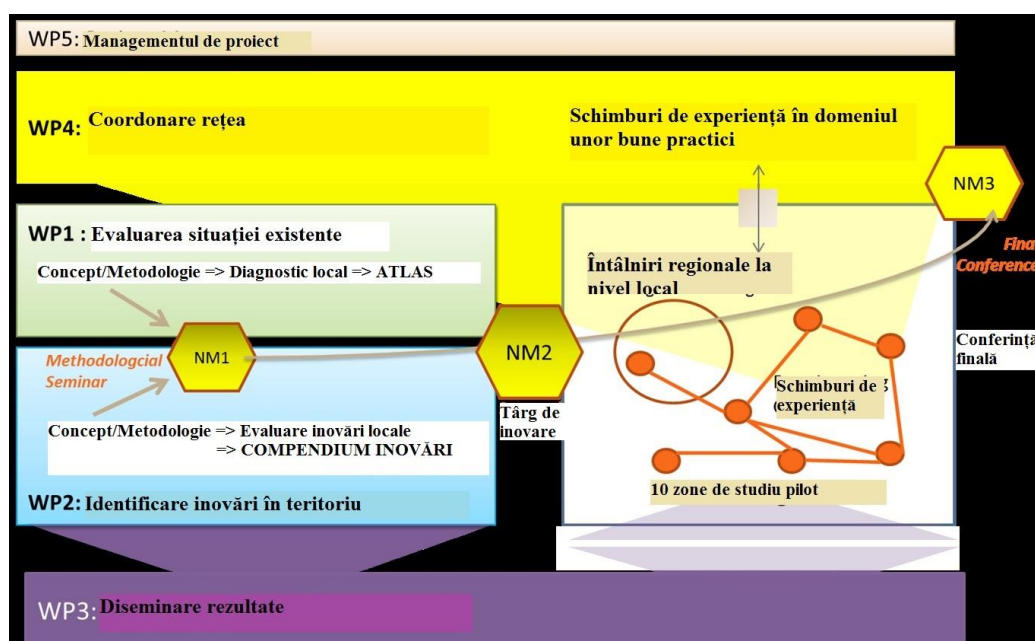


Figura 1. Reprezentarea schematică a componentelor proiectului HNV Link

În acest scop au fost delimitate 10 “zone de studiu”, dintre care una este situată în România, cu scopul de a evalua în practică exemple de inovare în domeniul tehnic și comercial, dar și în sfera inovării sociale, instituționale și politice (Pachetele de lucru 1 și 2 din Figura 1). Pornind de la rezultatele identificate pe baza analizei efectuate, în etapele următoare se va urmări angajarea grupurilor interesate (fermieri; cercetători; ONG-uri; alți actori interesați) în vederea constituirii unei rețele participative la nivel local și apoi la nivel european. Proiectul va sprijini vizitele de lucru



și schimbul de informații între fermieri prin rețeaua dezvoltată. Printre realizările majore anticipate ale proiectului se numără un **atlas al inovațiilor** dovedite a fi fiabile pentru creșterea sustenabilității zonelor agricole HNV. Proiectul va găzdui, de asemenea, un **“Târg de inovare”** pentru a promova învățarea reciprocă. Vor fi identificate și create materiale educaționale în domeniul Agriculturii cu Întăla Valoare Naturală care vor fi puse la dispoziția fermierilor dar și a studenților prin pagina web a proiectului.

HNV-Link reprezintă un consorțiu format din 13 instituții de prestigiu european, respectiv: Institutul Agronomic Mediteranean din Montpellier, Franța (coordonator al proiectului); Forumul European pentru Conservarea Naturii și a Pastoralismului, Marea Britanie; Universitatea din Evora, Portugalia; Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, România; Asociația pentru Prosperitate Teritorială și de Mediu, Bulgaria; Consiliul de Administrație Văstra Götaland, Suedia; Asociația ASca, Franța; Institutul de Tehnologie SILGO, Irlanda; Universitatea Thessaly, Grecia; Universitatea din Helsinki, Finlanda; Grupul de Acțiune Locală LAG5, Croația; Asociația pentru Conservarea Patrimoniului Natural Languedoc-Roussillon, Franța; Fundația Entretantos, Spania. Acestea au delimitat 10 zone de studiu care au fost supuse analizei de detaliu în cadrul pachetelor de lucru 1 (inventarierea situației actuale) și 2 (identificarea inovărilor care susțin creșterea sustenabilității agriculturii cu înaltă valoare naturală) (Figura 2).

Zonele de studiu:

- 1) Dartmoor (Marea Britanie)
- 2) Sitio de Monfurado (Portugalia)
- 3) Dalmatian Islands (Croația)
- 4) Dealurile Clujului Est (România)
- 5) Western Stara Planina (Bulgaria)
- 6) Văstra Götaland (Suedia)
- 7) The Burren (Irlanda)
- 8) Thessalia (Grecia)
- 9) Causses et Cévennes (FR)
- 10) La Vera, Extremadura (ES)

Managementul de proiect:

- A) Ciheam-IamM
- B) ASca (Franța)
- C) EFNCP (Spania)
- D) UH (Finlanda)

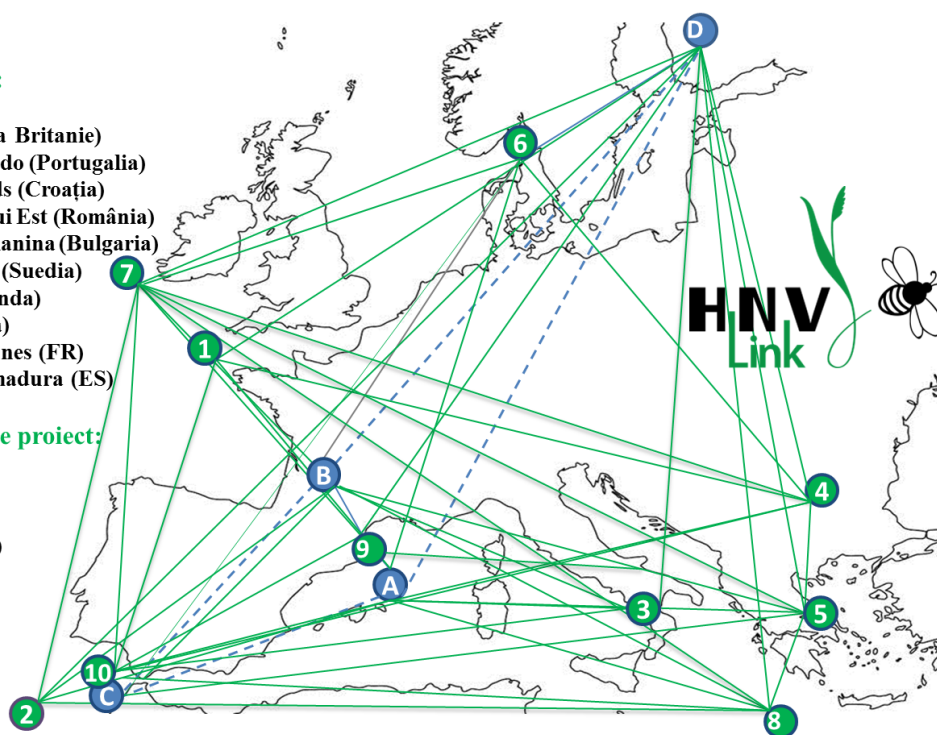


Figura 2. Prezentarea partenerilor și a zonelor de studiu selectate în cadrul proiectului HNV-Link



Prezentul raport prezintă în mod succint rezultatele obținute în urma cercetării situației existente în zona de studiu Dealurile Clujului Est (Pachetul de lucru 1). În același timp sunt identificate principalele idei inovative promovate în ultimii ani în respectivul areal (pe baza rezultatelor generate în cadrul pachetului de lucru 2). Rezultatele au fost obținute în perioada octombrie 2016 – iunie 2017 prin analiza datelor statistice primare și secundare provenite din cadrul comunităților rurale vizate de proiect dar și prin colectarea de date pe bază de chestionar. Chestionarul a fost aplicat în rândul persoanelor interesate respectiv: fermieri; administrație locală; cercetători; ONG-uri etc. **Rezultatele obținute au fost validate pe baza unui Seminar de Inovare desfășurat în Localitatea Bonțida în data de 06/07/2017.**

2. Prezentarea sistemului Agriculturii cu Înalță Valoare Naturală în zona de studiu Dealurile Clujului Est și sublinierea principalelor trenduri identificate

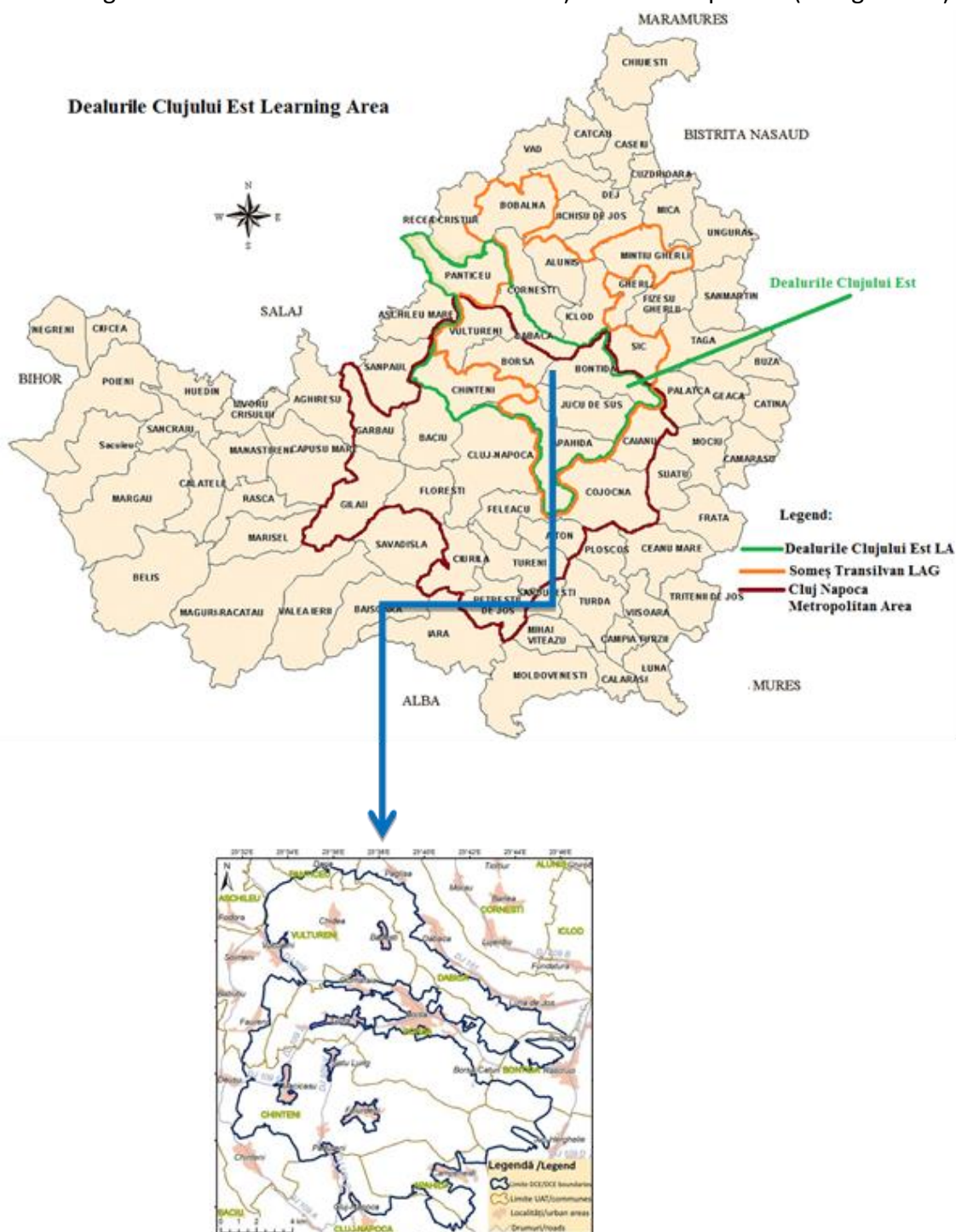
Zona de studiu **Dealurile Clujului Est** este situată din punct de vedere administrativ în județul Cluj, Regiunea de Dezvoltare Nord-Vest a României. Pe teritoriul arealului studiat există din punct de vedere administrativ opt comune (Apahida, Bonțida, Borșa, Chinteni, Dăbâca, Jucu, Panticeu și Vultureni). Aceste localități sunt situate în zona periurbană a orașului Cluj-Napoca (321.687 locuitori în 2016).

În centrul arealului studiat se află un sit Natura 2000 de importanță comunitară cunoscut în România sub aceeași denumire – Dealurile Clujului Est. Acesta este administrat în momentul de față pe baza unui plan de management de către un custode desemnat în mod oficial (ONG Societatea Lepidopterologică Română). Zona de studiu aparține mai multor asociații administrative locale. Cu excepția a două comune (Panticeu și Chinteni), teritoriul aparține în momentul de față grupului de acțiune locală (GAL) Someș Transilvan (2014 -2020). Comuna Panticeu este membră a GAL-ului Leader Cluj, iar comuna Chinteni nu aparține în prezent vreunui GAL (Figura 3). Această situație poate provoca inconsecvențe în ceea ce privește buna administrare a arealului studiat. Toate unitățile administrative, cu excepția comunei Panticeu, aparțin zonei metropolitane a orașului Cluj-Napoca. Strategia sa de dezvoltare locală recunoaște agricultura ca un obiectiv de dezvoltare cheie. De asemenea, se previzionează că zonele rurale din jurul orașului Cluj-Napoca pot fi dezvoltate prin promovarea brandurilor locale și prin dezvoltarea unor facilități în domeniul ecoturismului (Strategia Zonei Metropolitane Cluj-Napoca, 2016). Această analiză arată faptul că viitoarele programe inovatoare destinate agriculturii HNV trebuie să includă toate aceste inițiative asociative locale pentru a garanta un impact notabil.

În data de 06/07/2017 s-a desfășurat în localitatea **Bonțida un Seminar de Inovare** care a avut drept **obiectiv** validarea rezultatelor obținute în urma analizei situației existente în zona de studiu Dealurile Clujului Est. La acest eveniment au fost invitați, respectiv au participat actori cheie din arealul studiat, aceștia fiind reprezentați de: fermieri (9); reprezentați ai administrației și ai



structurilor asociative locale (5) și cercetători (5). În prealabil, în perioada octombrie 2016 – mai 2017 au fost organizate întâlniri de lucru în toate localitățile vizate de proiect (Fotografia 1 și 2).



Sursa: Prelucrat după Planul de Management al Sitului Natura 2000 Dealurile Clujului Est.

Figura 3. Prezentarea zonei de studiu Dealurile Clujului Est



Pe baza întâlnirilor avute cu actorii cheie de la nivel local au fost identificate **principalele trenduri** manifestate în ultimii ani în domeniul practicilor de producție agricolă; în domeniul socio-economic; de agro-mediu; și nu în ultimul rând guvernamental (rezultatele chestionarului implementat la nivelul a 200 de persoane). Aceste rezultate au stat la baza conturării unui scenariu probabil de dezvoltare a arealului studiat la orizontul anului 2030. În cadrul Seminarului de Inovare au fost dezbătute și apoi validate pe grupe de lucru mixte atât scenariul construit cât și:

- principalele trenduri identificate în evoluția resurselor de agro-mediu; a practicilor agricole; a situației socio-economice; a politicilor agricole și a lanțurilor de desfacere;
- evidențierea efectelor probabile ale direcțiilor de dezvoltare identificate asupra mediului și a sistemului socio-economic;
- prezentarea/validarea unei viziunii alternative și identificarea barierelor/ a nevoilor de inovare.

Aceste elemente, precum și rezultatele obținute în urma desfășurării Seminarului de Inovare vor fi prezentate în mod succint în cele ce urmează.

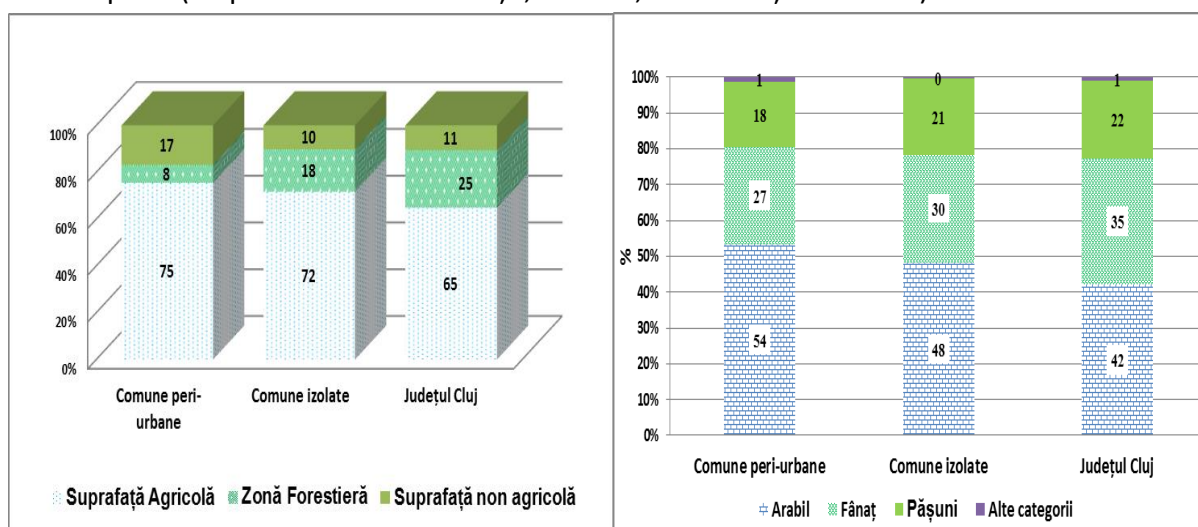


**Fotografia 1 și 2. Imagini din cadrul seminariilor de lucru desfășurate în teritoriu
(sus comuna Bonțida; jos comuna Chinteni; Aprilie 2017)**



2.1. Prezentarea principalelor tendințe identificate prin analiza resurselor de agro-mediu

Pentru a facilita gradul de adresabilitate al rezultatelor, analiza datelor statistice primare și secundare a fost efectuată la nivelul a două categorii de comune respectiv: **comune situate în zona periurbană** a municipiului Cluj-Napoca și a drumului național DN1C Cluj-Napoca – Dej (respectiv comunele Apahida, Bonțida, Chinteni și Jucu); **comune izolate** față de zonele urbane sau drumuri europene (respectiv comunele Borșa, Dăbăca, Pânticeu și Vultureni).



Sursa: Prelucrat după INSE, TEMPOOnline.

Figura 4. Modul de utilizare a terenului în anul 2015 în arealul studiat

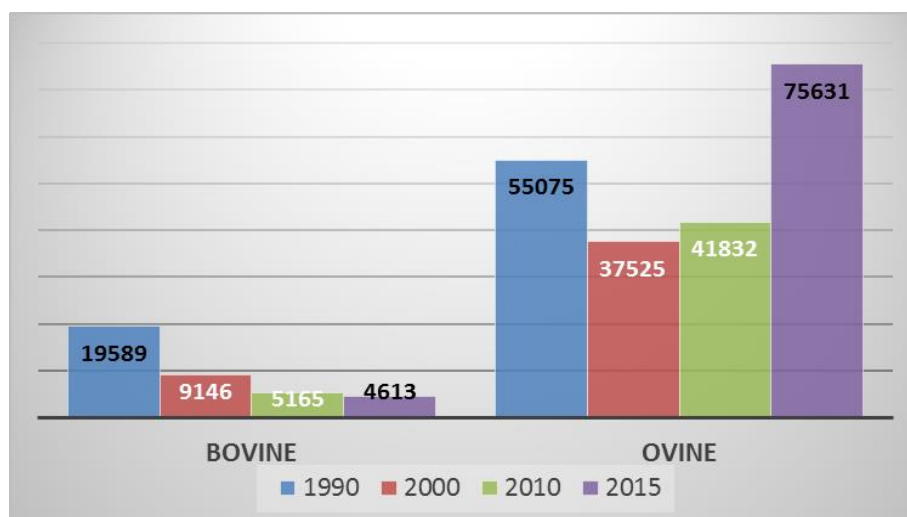
Analiza resurselor de agro-mediu a arătat faptul că, în arealul studiat, există o pondere mai mare a suprafețelor agricole în totalul resurselor funciare comparativ cu media județeană. **Acest fapt atestă că agricultura prin resursele de care dispune reprezintă o ramură economică cheie pentru dezvoltarea arealului studiat.** Resursele arabile sunt și ele peste media județeană. O caracteristică cheie a zonei de studiu este dată de existența unor **suprafețe importante de pășuni și fânațe naturale**. În special în comunele situate în zone relativ izolate, ponderea acestor suprafețe este mai ridicată comparativ cu media județeană (figura 4).

În urma analizei datelor statistice secundare referitoare la evoluția numărului de animale și respectiv ale fermelor beneficiare de subvenții APIA au fost identificate o serie de **trenduri majore** specifice pentru arealul studiat:

- în perioada analizată (1990 – 2015) a avut loc **o scădere accentuată** a efectivului de bovine (situat la doar 25% față de nivelul înregistrat în anul 1990). Concomitent **efectivul de ovine este cu aproximativ 35% mai mare** față de situația existentă în anul 1990 (Figura 5);

- în perioada 2012 – 2016 numărul exploatațiilor agricole individuale neautorizate beneficiare ale unor subvenții APIA s-a redus aproximativ la jumătate. Numărul celorlalte tipuri de forme de organizare (PFA; Societăți comerciale etc) nu a crescut în mod vizibil. Practic a avut loc un fenomen de comasare al terenurilor.



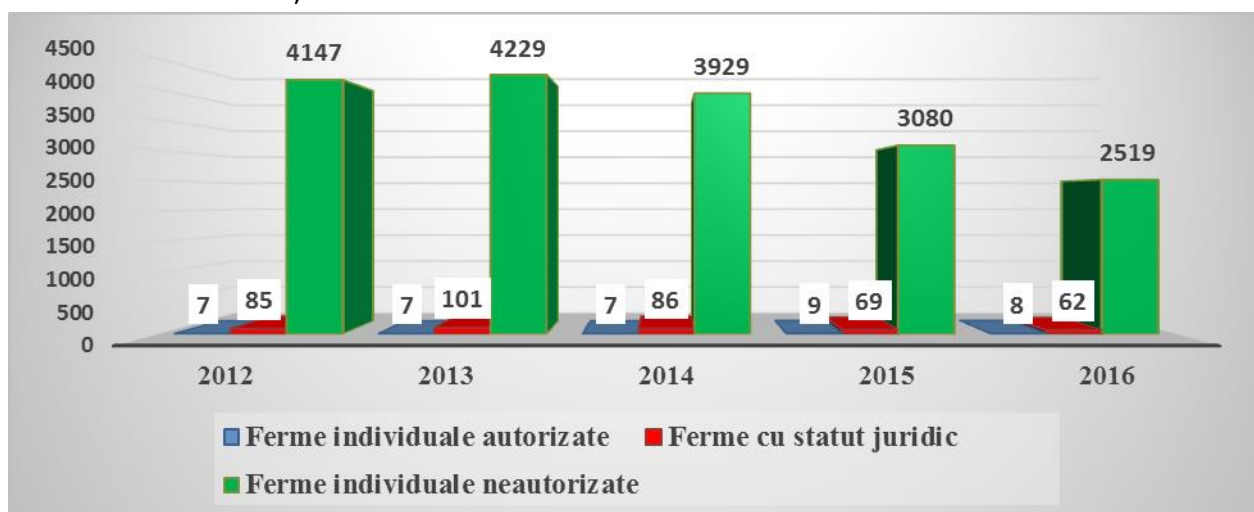


Sursa: Prelucrat după INSE, TEMPOOnline.

Figura 5. Evoluția numărului de animale în arealul studiat (1990 – 2015)

La aceste tendințe fundamentate pe baza datelor statistice au fost identificate și alte caracteristici cheie ale sistemului analizat pe baza cercetării calitative (chestionar; discuții de lucru):

- reducerea accentuată a numărului de animale deținute în sistemul familial. Pășunatul în comun a pășunilor permanente a devenit aproape o excepție în ultimii ani;
- pășunile și fânețele permanente au fost preluate în special de ferme de ovine specializate. Modul de subvenționare, cerințele sanitar-veterinare mai reduse și necesarul investițional mai scăzut au favorizat dezvoltarea acestui gen de afacere agricolă. Acest sector specializat este deținut de către capital provenit din afara comunităților rurale studiate. A avut loc o deteriorare a agro-mediului și a sistemului de păstorit tradițional ca urmare a rupturii existente între noii veniți în comunitate și sistemul de valori tradiționale.

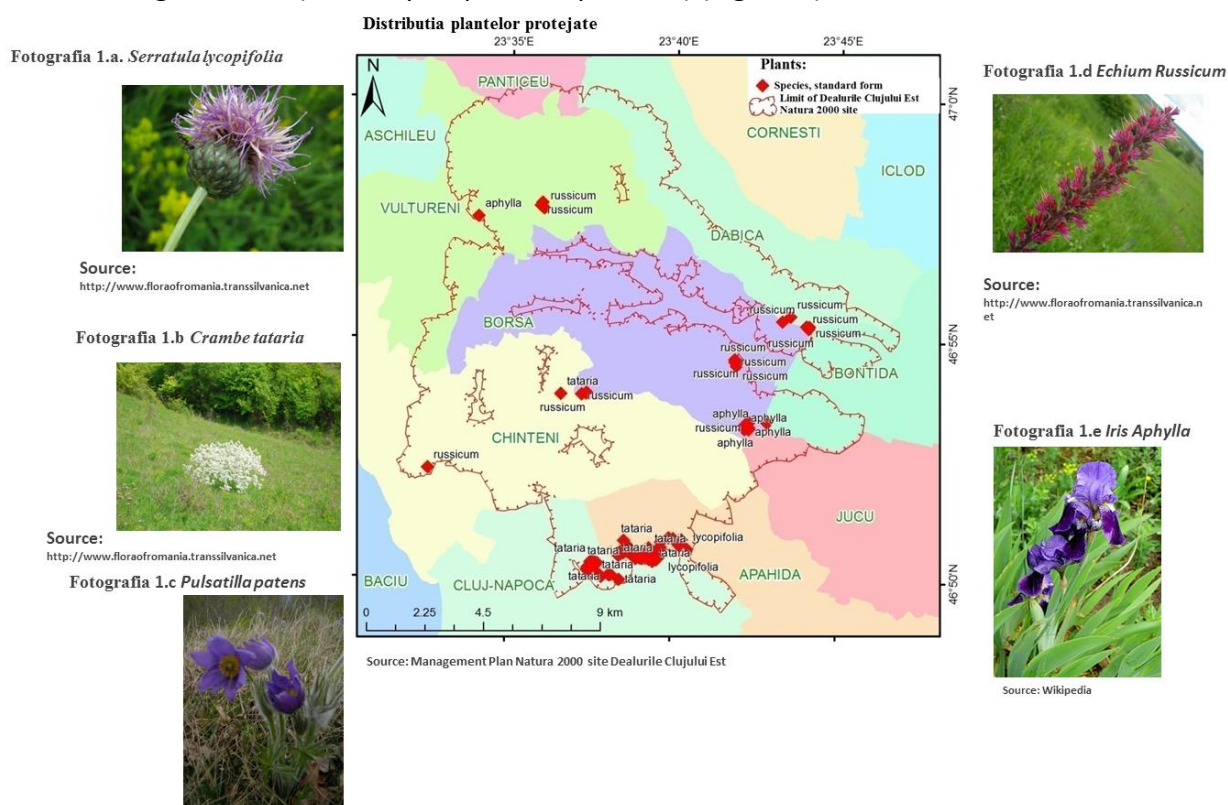


Sursa: APIA Cluj, Noiembrie 2016

Figura 5. Evoluția numărului de ferme beneficiare de subvenții APIA în funcție de statutul juridic (2012 – 2016).



Conform analizelor efectuate în Planul de Management al sitului Natura 2000 – Dealurile Clujului Est, arealul studiat se caracterizează printr-o biodiversitate ridicată în ceea ce privește resursele de agro-mediu (floră; lepidoptere; reptile etc) (Figura 6).



Sursa: Harta - Planul de Management al Sitului Natura 2000, Dealurile Clujului Est; Fotografii – Wikipedia;

Figura 6. Situația resurselor de agro-mediu (floră; lepidoptere; reptile etc).

După cum se poate observa în Figura 6, astfel de resurse de biodiversitate sunt specifice suprafețelor de pășuni și fânețe permanente. Crearea lor s-a realizat în timp ca și rezultat al utilizării acestor suprafețe de teren într-un sistem de producție tradițional slab intensiv. Principala caracteristică a unui astfel de sistem de producție era prezența sistemului de agricultură mixtă în care necesarul de furaje pentru perioada de iarnă era obținut în principal prin cositul manual al fânețelor naturale. Astfel de practici au coexistat cu sistemul de stat cooperatist și în perioada agriculturii socialiste (1960 – 1989) în special pe suprafețele de teren mai înalte și cu pante abrupte. El s-a generalizat în perioada 1989 – 2000 odată cu resituirile de teren către foștii proprietari. Ca atare, analiza situației modului de desfășurare a practicilor agricole în prezent a devenit esențială pentru formularea unei imagini pertinente referitoare la modul de dezvoltare viitoare a sistemului agricol.

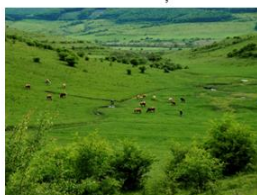
2.2. Trenduri identificate în modul de implementare a practicilor agricole

Identificarea modului de implementare a practicilor agricole în arealul studiat s-a realizat pe baza unei cercetări calitative (vizite; interviuri; discuții).

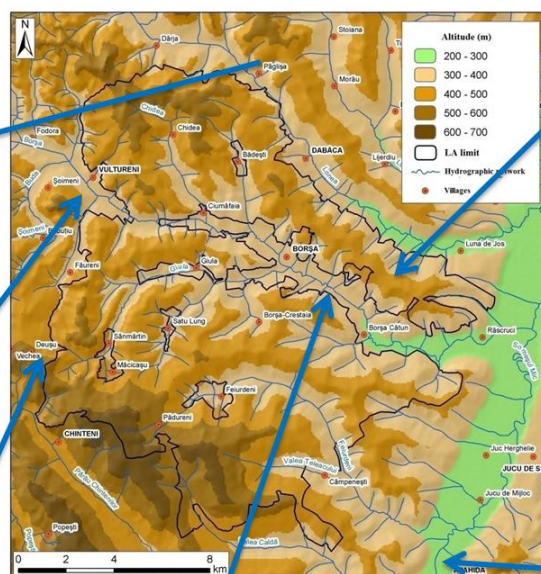


Modul de utilizare a terenului
în satul Paglisa

@ primăvara 2017

Modul de utilizare tradițională
a terenului în satul Șoimeni@ primăvara 2017
Modul de utilizare a terenului
în comuna Chineteni

@ primăvara 2017

Source: <https://fluturomania.files.wordpress.com/2014/04/slr-work-and-mutual-support-to-improve-butterfly-conservation-in-romania-andrei-crisan.pdf>

Modul de utilizare a terenului în comuna Borsa

Modul de utilizare a terenului în
Luna de Sus, Comuna DabâcaMonocultură porumb,
Comuna Dabâca

Monocultură comuna Apahida



Sursa: Harta – Plan de Management Dealurile Clujului Est; Poze – Arhiva proprie; Andrei Crișan.

Figura 7. Prezentarea modului de utilizare a diverselor practici agricole în arealul studiat

Rezultatele obținute au permis identificarea următoarelor tendințe manifestate în arealul studiat în perioada 2000 și până în prezent (Figura 7):

- terenul arabil a fost în ultima perioadă comasat în exploatații agricole al căror capital este provenit în special din afara comunităților rurale analizate. Astfel de ferme practică tehnologii agricole intensive pe suprafețe relativ mari (în jur de 300 Ha/fermă). Au putut fi observate suprafețe întinse de monocultură în special de porumb și/sau floarea soarelui în special în zonele joase și fertile ale câmpiei Someșului Mic;
- în imediata vecinătate a comunelor, gospodăriile tradiționale mai cultivă încă în sistemul tradițional mici suprafețe de teren arabil. Marea majoritate a suprafețelor aflate la o distanță mai mare față de centrul satului au fost în special arendate dar și vândute noilor investitori în domeniul agricol.
- situația pășunilor și fânațelor a cunoscut mutații importante în ultimii ani. În perioada 1989 – 2007, au fost abandonate mari suprafețe de teren. După anul 2007, ca urmare a modului de subvenționare, suprafețe mari de teren au fost în special arendate pentru a asigura pășunatul șeptelului în creștere de ovine. **Cositul fânului pentru asigurarea bazei furajere pe timp de iarnă a devenit o excepție.** Terenul este utilizat în special pe bază de arendă, iar suprafețele parcelor sunt de multe ori situate sub pragul de 0,3 HA ceea ce nu le face eligibile pentru subvenții (plăți



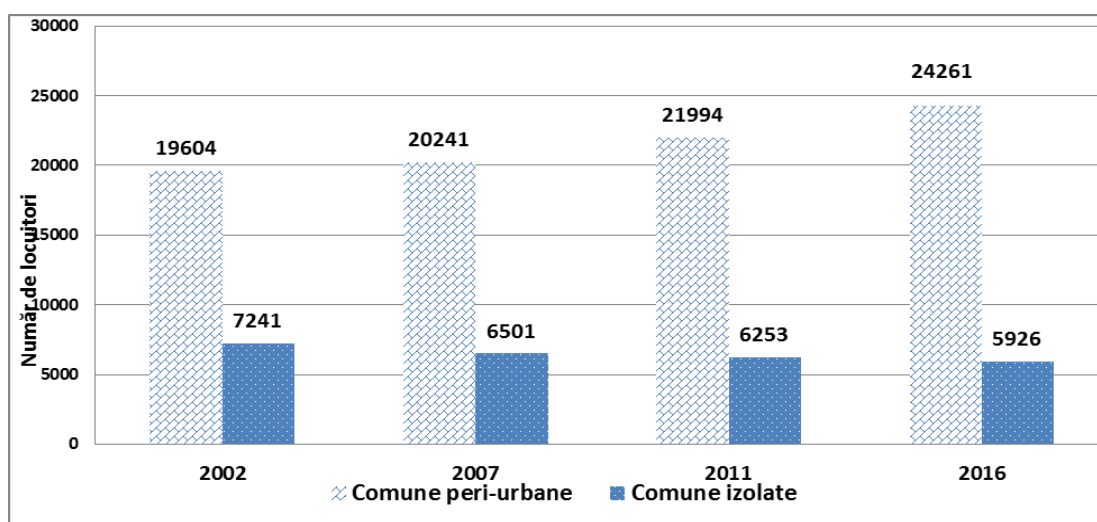
*This project has received funding from the European Union
Horizon 2020 programme under Grant Agreement No. 696391*

directe sau plăți de agro-mediu). Structura proprietății pe aceste suprafețe de teren nu a fost clarificată nici după aproape 30 de ani de la schimbarea regimului de proprietate. Aceasta este și **una dintre barierele principale** identificate în calea practicării unui sistem de management eficient al pășunilor și fânațelor permanente.

În concluzie, pe baza rezultatelor obținute s-a observat faptul că sistemul de producție mixt tradițional a devenit amenințat de presiunea unei concurențe acerbe provenite din partea sistemului intensiv. Practic, fundamentul bio-diversității existente la nivel local (practicile agricole slab intensive; agricultura tradițională; cositul manual etc) este în momentul de față amenințat de presiunea pieței comune și a posibilității obținerii unor venituri mai ridicate în afara comunității. Ca atare, multe dintre gospodăriile care mai funcționează la nivel local, vor acționa în perioada următoare fie în direcția intensificării fie în direcția abandonului.

2.3. Prezentarea principalelor trenduri identificate prin evaluarea situației socio-economice

Numărul populației rezidente în comunele analizate a avut o evoluție diametral opusă în funcție de tipul comunelor analizate. Astfel, comunele situate în zona periurbană a municipiului Cluj-Napoca au preluat un număr important de persoane care lucrează în zona urbană. În special în aceste comune prețul proprietăților imobiliare a crescut în ultima perioadă, iar stilul de viață tradițional a fost înlocuit de obiceiurile citadine ale noilor sosiți. Pe de altă parte, în comunele mai izolate, numărul populației a scăzut în permanență în perioada de timp analizată.



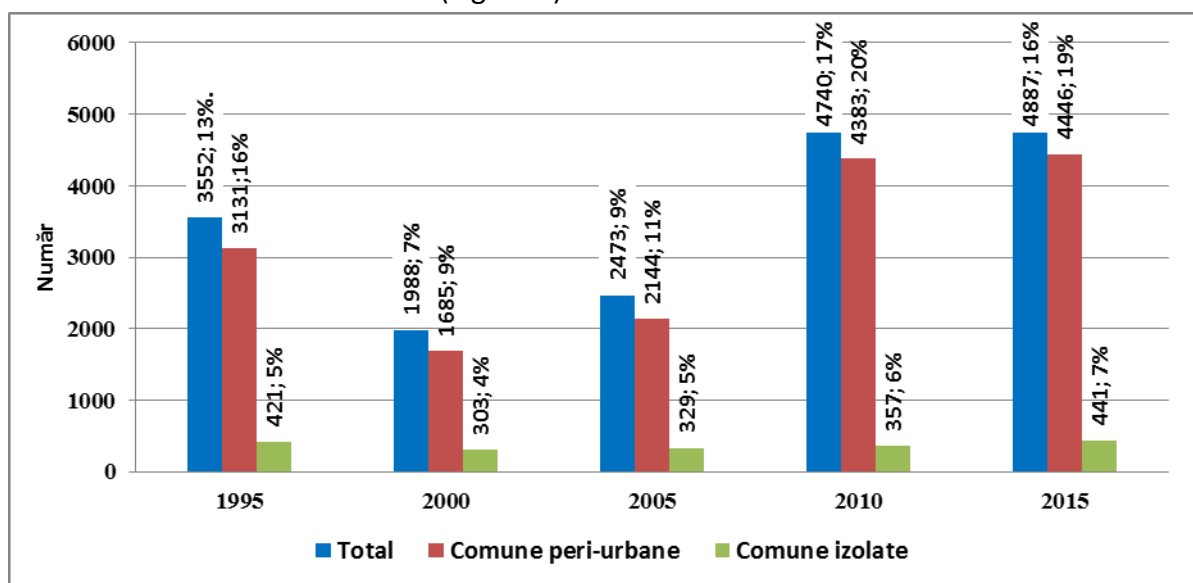
Sursa: Prelucrat după INSE, TEMPOOnline.

Figura 8. Evoluția numărului populației în funcție de rezidență (2002- 2016)

Marea majoritate a populației existentă în zona de studiu Dealurile Clujului Est **nu este cuprinsă în categoria populației active**. Sunt în principal persoane aflate la vârsta de pensionare. În ultimii ani, ca urmare a creșterii numărului noilor veniți în zonele periurbane, ponderea populației active a avut un trend crescător. Acest trend pozitiv a fost susținut și de dezvoltarea



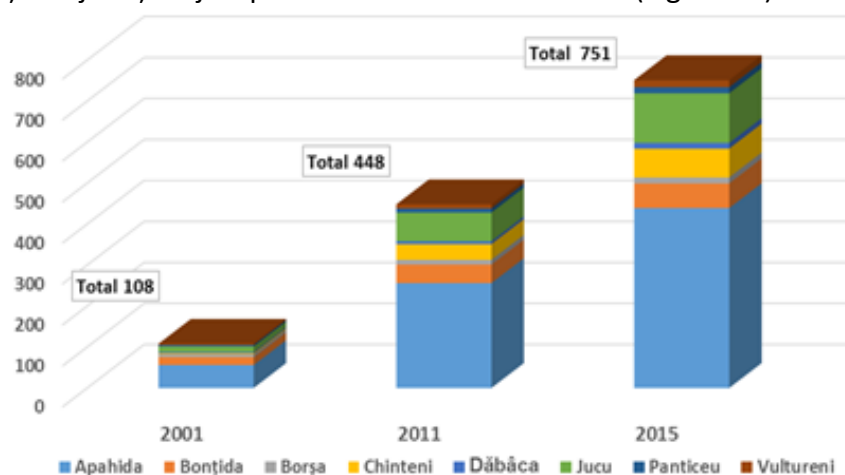
unor parcuri industriale în care funcționează fabrici ale unor companii multinaționale (Tetarom Jucu; Apahida). În schimb, numărul populației active a fost și este încă foarte modest în principal în comunele situate în zonele mai izolate (Figura 9).



Sursa: Prelucrat după INSE, TEMPOOnline.

Figura 9. Evoluția numărului de persoane active în arealul studiat (1995 – 2015).

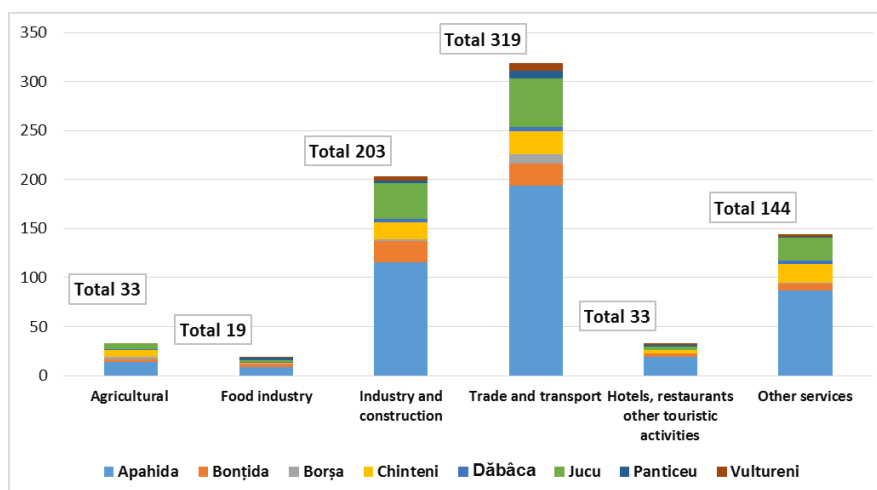
Mediul antreprenorial cunoaște stadii de dezvoltare diferită în funcție de tipul comunei analizate. Marea majoritate a companiilor care funcționează în zona de studiu au sediul în imediata apropiere a municipiului Cluj-Napoca sau a drumului național DN1C (peste 70%). Numărul de companii stabilite în comunele situate în zone mai îndepărtate față de orașul municipiu reședință de județ Cluj-Napoca este încă foarte modest (Figura 10).



Sursa: Prelucrat după INSE, TEMPOOnline.

Figura 10. Evoluția numărului de societăți comerciale active (2001 - 2015)





Sursa: Prelucrat după INSE, TEMPOOnline.

Figura 11. Situația numărului de societăți comerciale în funcție de obiectul de activitate (2015)

Distribuția numărului de companii în funcție de obiectul principal de activitate a arătat faptul că există un număr redus de afaceri autorizate dezvoltate în domeniul agricol și al industriei alimentare (Figura 11). În special în ultimul domeniu de activitate, cel al afacerilor din domeniul industriei alimentare, analiza calitativă pe bază de chestionar sau discuții a arătat faptul că cerințele din domeniul sanitar veterinar sunt în prezent foarte ridicate și implicit restrictive. Micii producători de lapte sau carne nu au capacitatea financiară și cunoștințele necesare pentru a le îndeplini prin investiții noi realizate.

2.4. Tendințe formulate pe baza analizei modului de implementare al politicilor agricole și a modului de dezvoltare al lanțurilor de desfacere aferente produselor finite HNV

Conform cadrului legislativ, România a adoptat în primii trei ani după aderare un sistem simplificat de subvenționare în cadrul pilonului 1 la Politicii Agricole Comune (PAC) bazat pe plata unei plăți unice pe suprafață. Acest mod de subvenționare a fost prelungit până la sfârșitul anului 2014. În sectorul producției vegetale, valoarea ajutorului financiar a fost stabilită pe hectar eligibil și aceasta a constat într-o plată uniformă calculată anual prin împărțirea pachetului financiar național (pilonul 1) la suprafața eligibilă declarată. Pentru a avea dreptul la schema de plată unică pe suprafață (SAPS), o fermă a trebuit să îndeplinească mai multe criterii de eligibilitate (Ordonanța Guvernamentală 125/2006): să aplice culturi specifice (teren arabil, pășuni permanente, culturi permanente etc); dimensiunea minimă a fermei a fost stabilită la cel puțin un hectar, iar mărimea minimă a parcelei trebuia să fie cel puțin egală cu 0,3 hectare. În ceea ce privește plata SAPS, agricultorii puteau solicita și plăți complementare naționale, condiționate de tipul culturii (Decizia Ministerului Agriculturii 704/2007): plăți directe naționale complementare pentru sectorul vegetal calculate ca o sumă fixă pe hectar pentru cereale, culturi proteice, culturi industriale, cartofi, legume etc.; plăți directe naționale complementare pentru sectorul cânepei,



tutunului și hameiului; plăți naționale complementare pentru sfecla de zahăr și o plată separată pentru zahăr. Plățile directe complementare în sectorul zootehnic au fost calculate anual pe cap de animal în funcție de mai multe criterii de eligibilitate (număr minim de animale, de exemplu, cel puțin 3 vaci-mamă și 25 de ovine).

Criteriile de eligibilitate referitoare la dimensiunea minimă a fermei și a parcelei au penalizat încă de la început gospodăriile mici (mai mici de 1 ha) care au început să dispară. În același timp, suprafețe mari de teren arabil, dar și pășunile comune au fost folosite de noii veniți care au aplicat tehnologii agricole intensive.

Înainte de anul 2014, în pilonul 2 au devenit disponibile mai multe pachete de agro-mediu. După anul 2014, prin reforma Cioloș, numărul și tipul de pachete de agro-mediu s-a diversificat (Tabel 1).

Tabel 1.

Tipul de pachete în cadrul măsurilor de agromediu și valoarea plăților (2014 -2020)

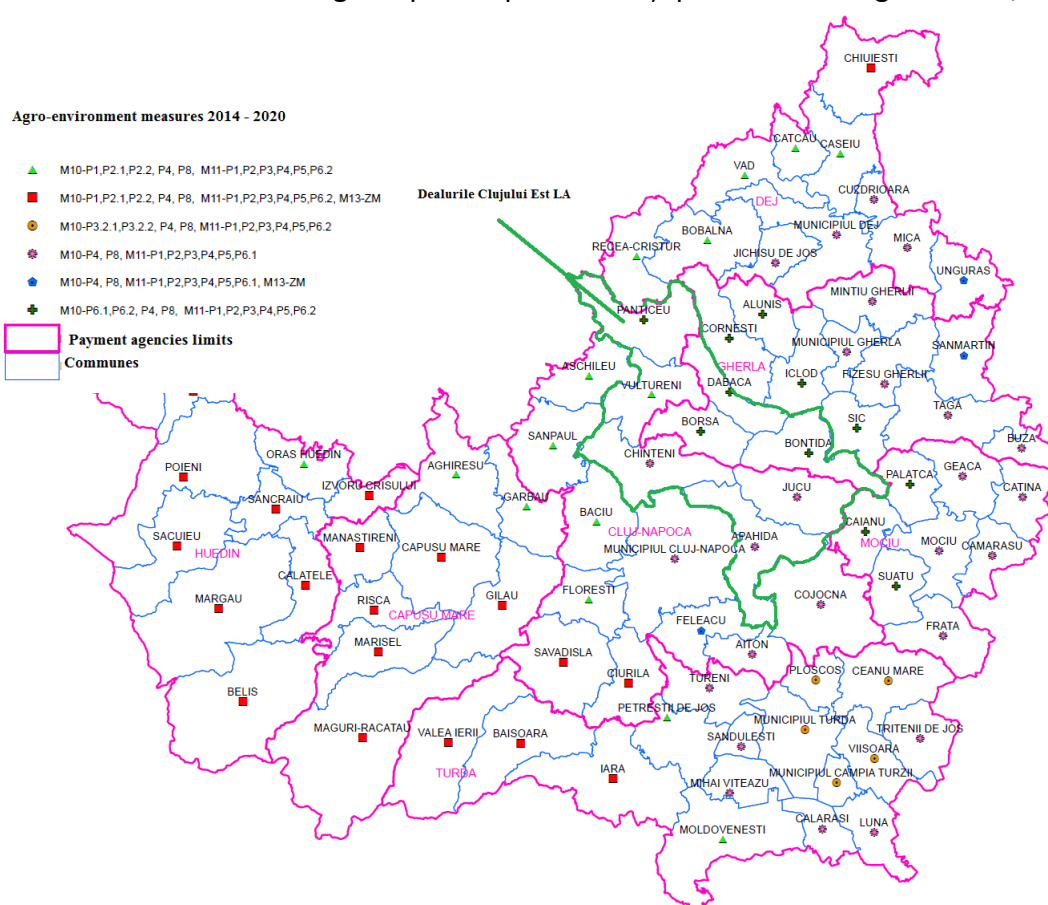
Tipul de pachet în cadrul măsurilor de agromediu	Valoarea plății
Pachetul 1 – pajiști cu înaltă valoare naturală (HNV)	93 €/ha/an
Pachetul 2 – practici agricole tradiționale (aplicat numai în combinație cu Pachetul 1)	-
varianta 2.1 – lucrări manuale	100 €/ha/an
varianta 2.2 – lucrări cu utilaje ușoare	21 €/ha/an
Pachetul 3 – pajiști importante pentru păsări	-
sub-pachetul 3.1 – Crex crex	-
varianta 3.1.1 – lucrări manuale	261 €/ha/an
varianta 3.1.2 – lucrări cu utilaje ușoare	182 €/ha/an
sub-pachetul 3.2 – Lanius minor și falco vespertinus	-
varianta 3.2.1 – lucrări manuale	159 €/ha/an
varianta 3.2.2 – lucrări cu utilaje ușoare	80 €/ha/an
Pachetul 4 – culturi verzi	128 €/ha/an
Pachetul 5 – adaptarea la efectele schimbărilor climatice	125 €/ha/an
Pachetul 6 – pajiști importante pentru fluturi (Maculinea sp.)	-
varianta 6.1 – lucrări manuale	361 €/ha/an
varianta 6.2 – lucrări cu utilaje ușoare	282 €/ha/an
Pachetul 7 – terenuri arabile importante ca zone de hrănire pentru gâsca cu gât roșu (Branta ruficollis)	250 €/ha/an
Pachetul 8 – creșterea animalelor de fermă din rase locale în pericol de abandon	-
Ovine	87 €/UVM/an
Caprine	40 €/UVM/an
Bovine	200 €/UVM/an

Sursa: Modificat după Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014 – 2020;

În arealul studiat există o diversitate de situații în ceea ce privește eligibilitatea pentru măsurile de agro-mediu:



- comunele **Borșa, Dăbâca, Bonțida** și **Panticeu** sunt eligibile pentru pachetul 6 *pajiști importante pentru fluturi*. A aplica pentru astfel de subvenții presupune un angajament voluntar din partea fermierului, asumat pe o perioadă de minim 5 ani, în ceea ce privește încărcătura maximă de animale la hectar (0,7 UVM/Ha); tipul de lucrări executate; momentul în care este început cositul (după 25 august);
- comuna **Vultureni** este eligibilă pentru pachetul *pajiști cu înaltă valoare naturală*. Angajamentul presupune o încărcătură maximă la hectar de maxim 1 UVM/Ha; efectuarea cositului după 15 iunie; tipul de lucrări executate etc;
- comuna **Chinteni** nu este eligibilă pentru pachetul 1 și pachetul 6 de agro-mediu;



Sursa: Modificat după Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014 – 2020;

Figura 12. Situația implementării pachetelor de agro-mediu în arealul studiat (2014 – 2020)

Această inconsistență teritorială a provocat și provoacă încă nemulțumiri importante din partea fermierilor. Din cercetarea calitativă efectuată a reieșit faptul că aceste **pachete de agro-mediu** sunt percepute de fermieri ca fiind **neattractive** datorită **poverii birocratice ridicate** la care se adaugă lipsa informațiilor reale din partea fermierilor. Pe viitor, pentru dezvoltarea armonioasă a arealului studiat, trebuie realizată o mai bună corelare a zonelor de eligibilitate a pachetelor 1 și 6 față de zona delimitată de Situl Natura 2000. Spre exemplu, fermierii care utilizează suprafețe de pășuni și fânețe situate pe raza comunei Chinteni și care sunt incluse în Situl Natura 2000, trebuie



să respecte cerințele Planului de Management fără a avea însă acces la plățile pachetelor de agromediu anterior amintite.

Tabel 2.

**Analiza condițiilor de management aferente diverselor pachete de agromediu (2014-2020)
comparativ cu măsurile prevăzute în planul de management al Sitului Natura 2000**

Pachet de agromediu	Condiții de management	Localități eligibile
P1. Agricultură cu înaltă Valoare Naturală	- interzicerea utilizării fertilizanților chimici și a pesticidelor; - utilizarea tradițională a gunoiului de grajd este permisă până în echivalentul a maximum 40 kg. N s.a./ha (1 UVM/ha); - cositul poate începe doar după data de 1 iulie (pentru terenurile situate în UAT cu altitudini medii mai mari sau egale cu 600 m) sau după data de 15 iunie (pentru terenurile situate în UAT cu altitudini medii mai mici de 600 m); pășunatul se efectuează cu maxim 1 UVM pe hectar.	Vultureni
P6. <i>Maculinea</i> <i>SP</i>	- utilizarea fertilizanților chimici și a pesticidelor este interzisă; - utilizarea tradițională a gunoiului de grajd este permisă până în echivalentul a maximum 40 kg N s.a./ha (1 UVM/ ha); cositul poate începe doar după data de 25 august; lucrările cu utilaje mecanizate nu sunt permise pe suprafața pajiștilor aflate sub angajament, cu excepția celor operate cu forță animală (pentru varianta 6.1) sau lucrările se pot efectua cu utilaje mecanizate de mică capacitate (cosit cu utilaje cu lama scurtă și viteză mică de deplasare), fiind interzisă folosirea utilajelor grele (pentru varianta 6.2); pășunatul se efectuează cu maxim 0,7 UVM pe hectar;	Panticeu, Borșa, Bonțida, Dăbâca
Planul de management Situl Natura 2000	Măsurile prevăzute pentru conservarea habitatele forestiere - respectarea amenajamentelor silvice în vigoare; - păstrarea unui număr de aproximativ trei arbori bătrâni la hectar și de cel puțin doi arbori căzuți (lemn mort) la hectar; controlul speciilor invazive prin îndepărtarea manuală sau mecanică a acestora; controlul periodic (o dată la 3 ani) privind dezvoltarea speciilor invazive; Interzicerea accesului turmelor de oi în habitatul forestier etc. Măsurile prevăzute pentru conservarea habitatele pajiști - control strict al aplicării GAEC-urilor; pășunatul se va realiza în următoarele condiții: 1. o încărcătură cu animale de max. 0,7 UVM/ha; 2. doar când înălțimea covorului vegetal este de minim 8-15 cm; 3. doar când înălțimea apex-ului gramineelor este de 6-10 cm; doar în perioada cuprinsă între 15 aprilie – 30 noiembrie; se va pășuna în 3-5 cicluri în funcție și de condițiile staționale, astfel, în cazul anilor secetoși numărul ciclurilor de pășunat va fi redus; va fi favorizat (în conformitate cu practicile tradiționale locale) pășunatul cu bovine în dauna celui cu ovine sau caprine etc.	Zona Sitului Natura 2000

Sursa: Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014 – 2020; Planul de Management Sit Natura 2000.



Comparativ cu condițiile minimale ale pachetelor de agromediu, planul de management al sitului prevede **măsuri mult mai complexe** din punct de vedere al solicitărilor adresate fermierilor. În primul rând, se observă faptul că aceste cerințe sunt diferențiate pe tipul de habitate protejate existente în fermă. Astfel, în teorie, **un fermier va fi nevoit să aplice în aceeași fermă condiții de management diferite în funcție de tipul de habitat**. Mai mult, condițiile tehnice impuse sunt mult mai laborioase: *e.g.* pășunatul permis doar când înălțimea covorului vegetal este de minim 8-15 cm; doar când înălțimea apex-ului gramineelor este de 6-10 cm; doar în perioada cuprinsă între 15 aprilie – 30 noiembrie (Tabel 2). Specificațiile de ordin tehnic pot provoca dificultăți fermierilor având în vedere nivelul cunoștințelor de care dispun. Cerința referitoare la interzicerea pășunatului în afara perioadei cuprinsă între 15 aprilie și 30 noiembrie este poate cea mai restrictivă și împovărătoare pentru managementul fermei. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că în momentul de față din Programul Național de Dezvoltare Rurală (2014 – 2020) lipsesc **pachetele de agro-mediu specifice pentru Siturile Natura 2000**. Acest fapt îngreunează implementarea eventualelor Planuri de Management la nivel local.

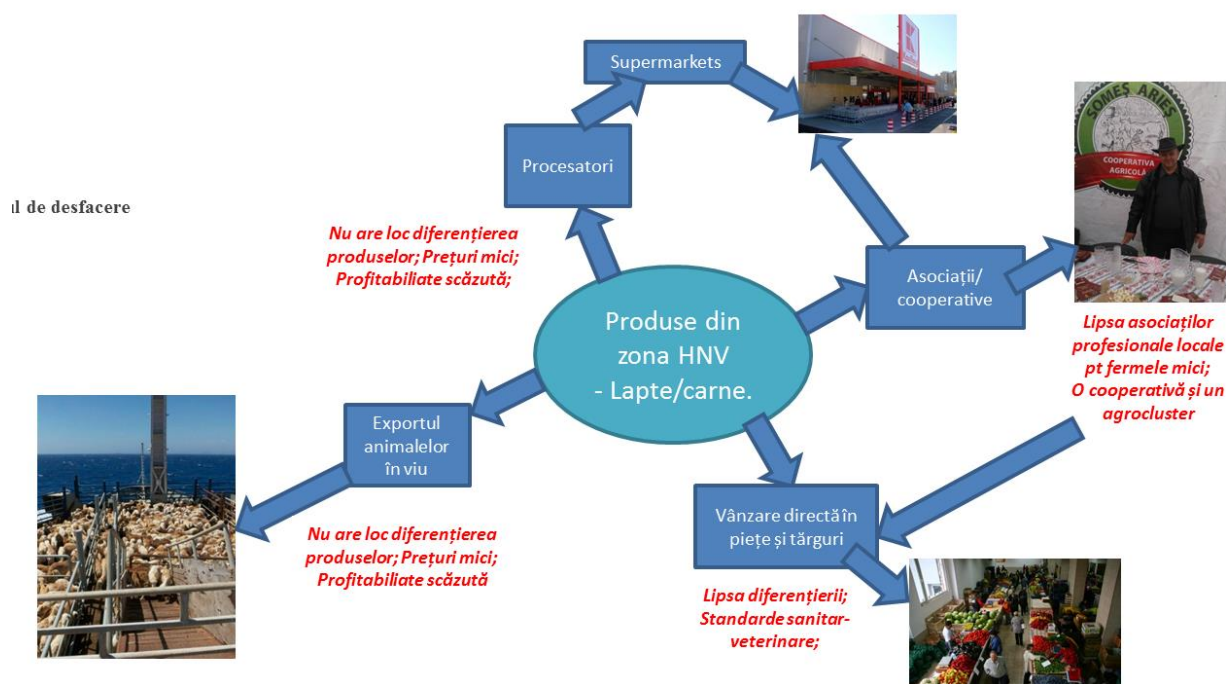


Figura 13. Reprezentarea schematică a lanțului de desfacere a produselor obținute din arealul HNV studiat

Pornind de la analiza modului de evoluție a practicilor agricole în arealul studiat, realizată în secțiunile anterioare, a reieșit faptul că agricultura cu înaltă valoare naturală este prezentă în principal pe suprafețele acoperite cu pășuni și fânețe naturale. Principalele produse obținute de fermierii care utilizează astfel de areale sunt reprezentate de lapte și carne (bovine și ovine). Marea majoritate a produselor sunt în momentul de față livrate la intermediari sau la procesatori fără a exista posibilitatea de diferențiere în momentul comercializării lor către consumatorul final. În zonă există o cooperativă agricolă și un agrocluster, dar acestea sunt deschise doar către

fermierii cu o anumită dimensiune minimă (cantitate minimă de lapte livrat provenit de la aproximativ 15 vaci efectivă matcă). Ca atare, produsele agricole sunt vândute sub formă de materii prime cu o valoare adăugată mică. Lipsa unor branduri locale și existența unor cerințe sanitar-veterinare neadaptate cerințelor agriculturii cu înaltă valoare naturală fac în momentul de față dificilă comercializarea unor produse prelucrate în fermă (brânzeturi; produse de carmangerie etc) cu o valoare adăugată mai ridicată și care să conducă la obținerea unei profitabilități sporite.

2.5. Evidențierea efectelor probabile ale tendințelor de dezvoltare identificate în teritoriu asupra mediului și a sistemului socio-economic în anul 2030

Trendurile prezentate succint în secțiunile anterioare sunt rezultatul **Pachetului de lucru 1 – Analiza situației actuale**.

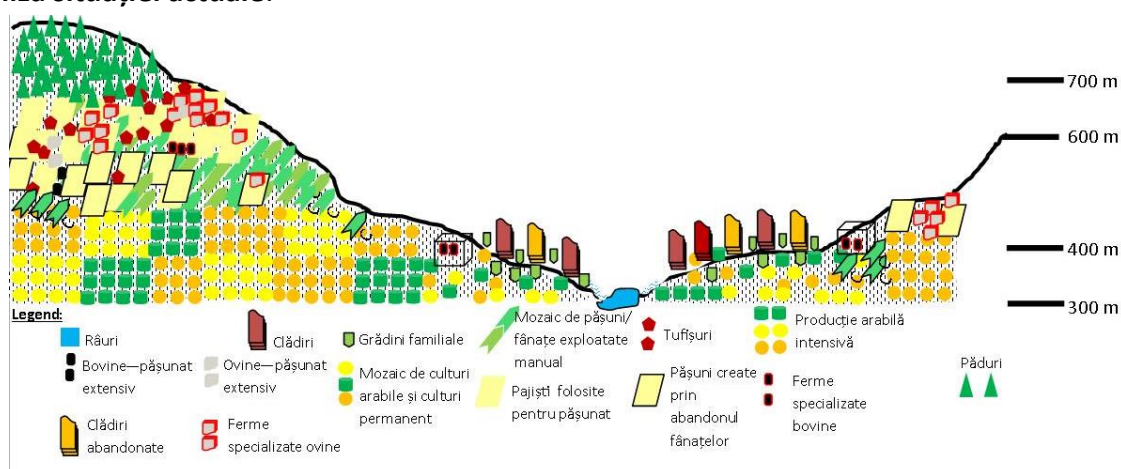


Figura 14. Situația sistemului de agro-mediu în momentul actual (2017)

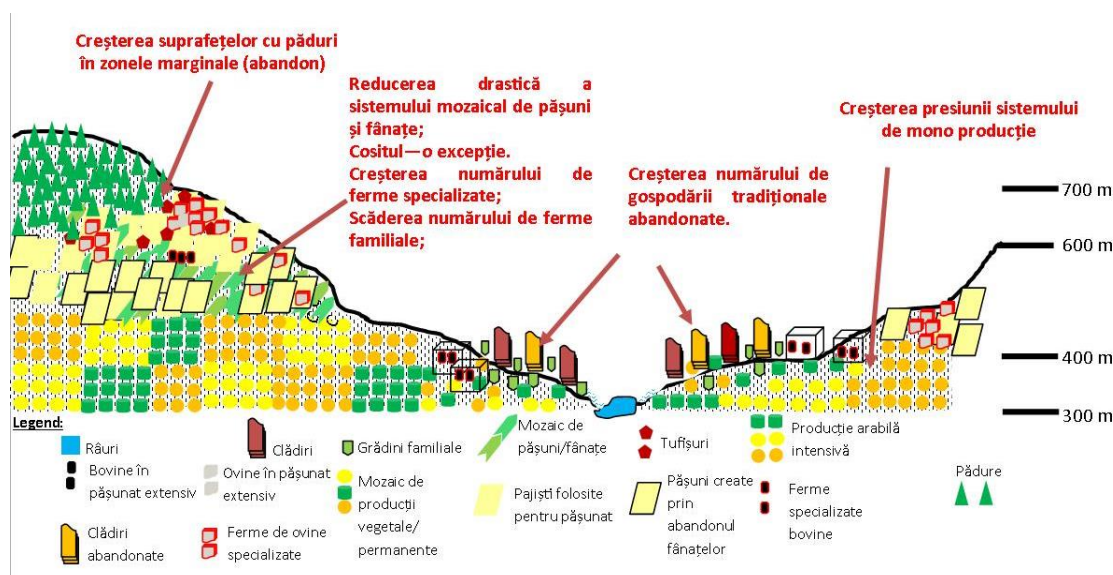


Figura 15. Evoluția probabilă a sistemului de agro-mediu la orizontul anului 2030



Pentru o prezentare detaliată a rezultatelor obținute în cadrul pachetului de lucru 1, cititorul interesat este invitat să consulte rezultatele proiectului disponibile pe pagina oficială (www.hnmlink.eu). Pornind de la situația identificată în teritoriu în cadrul pachetului de lucru 1, au fost elaborate transecte care să surprindă schematic **situația actuală** (Figura 14) și **perspectivele de dezvoltare viitoare** la orizontul anului 2030 fără a lua în considerare schimbări majore în modul de organizare a sistemului de producție HNV (Figura 15).

Pentru validarea și discutarea situației actuale și, respectiv, a perspectivelor de dezvoltare viitoare, a fost realizată în cadrul Seminarului de Inovare o prezentare a rezultatelor obținute. În **momentul de față** (Figura 14) există încă o diversitate de situații în comunele analizate. În **general** însă, comunele sunt situate pe văi create de afluenții Someșului Mic. Clădirile satului mărginesc de o parte și de alta albia superioară a râului (între 400 și 500 m altitudine). Terenul arabil aflat între 300 și 500 m altitudine a fost comasat în ferme de dimensiuni relativ mari, deținute de capital din afara comunității rurale. Există un mixt de suprafețe dominate de monocultură (porumb; floarea soarelui), dar și plante furajere. Multe dintre gospodăriile tradiționale au fost abandonate, iar membrii lor au migrat fie în zona urbană, fie în străinătate datorită posibilității obținerii unor surse de venituri alternative mai mari. În zona pășunilor și fânațelor naturale dominate în trecut de sistemul tradițional slab intensiv bazat pe cosit manual și pășunat extensiv pe timpul sezonului de vară au avut loc mutații importante. Suprafețe mari de teren au fost abandonate (înainte de anul 2007). Prin abandon multe suprafețe de fânaț au fost transformate în pășuni care de multe ori au fost invadate de tufișuri și arbuști. După anul 2007, datorită condițiilor prezentate anterior (social; economic; politici agricole), suprafețe extinse de teren au fost preluate în vederea asigurării pășunatului pentru efectivele de ovine în creștere. **Managementul** acestor suprafețe de teren este în momentul de față **deficitar** practicându-se de multe ori **suprapășunatul**. În partea superioară de altitudine, speciile forestiere de slabă calitate generate de flora spontană au contribuit la creșterea suprafețelor forestiere.

Pornind de la tendințele subliniate în secțiunile anterioare, a fost propus **un scenariu de dezvoltare probabilă** a sistemului de agro-mediu. Principalele implicații probabile asupra sistemului de agro-mediu la orizontul de timp 2030 vor fi (Figura 15):

- reducerea accentuată a numărului de gospodării tradiționale care vor mai practica un sistem de producție mixt slab intensiv. Clădirile acestora vor fi probabil preluate de noi veniți din mediul urban care vor face naveta în vederea ocupării unor servicii în localitatea Cluj-Napoca. Dispariția gospodăriei tradiționale va avea implicații importante atât asupra sistemului de agro-mediu cât și asupra resurselor de biodiversitate (agricultură HNV);
- în jurul satelor se va reduce și mai mult sistemul mozaical practicat în cadrul grădinilor familiale; Acestea vor deveni mai degrabă o excepție comparativ cu regula din momentul actual;
- suprafața arabilă va fi și mai mult intensificată; va crește presiunea asupra zonelor acoperite în momentul de față cu pășuni și fânațe naturale;
- în zona pășunilor și fânațelor naturale vor activa în principal ferme de ovine și bovine specializate. Cositul practicat atât sub formă manuală cât și mecanic va deveni mai degrabă o excepție. Probabil doar prin anumite programe punctuale ale unor ONG-uri astfel de practici vor



mai fi practicate. Încărcătura la hectar pentru efectuarea pășunatului va crește și mai mult în viitor fapt care va periclita suprafețele bogate în prezent cu specii de animale și plante considerate vulnerabile la nivel european.

- suprafețele acoperite cu păduri vor crește în special în zonele marginale existând pericolul dezvoltării unor specii forestiere cu o valoare economică redusă.

Pornind de la această prezentare, participanții la Seminarul de Inovare au fost împărțiți în trei grupuri de lucru asigurându-se o distribuție echilibrată în funcție de profesia lor (Fotografia 3,4 și 5). Fiecare grup de lucru a discutat, a analizat și apoi a validat atât situația referitoare la dezvoltarea actuală a arealului studiat cât și scenariul de dezvoltare probabil. **În urma discuțiilor, toate grupurile de lucru au considerat că rezultatele obținute sunt conforme cu realitatea.**



Fotografia 3-5. Imagini cu grupele de lucru din timpul Seminarului de Inovare

Pe baza discuțiilor au fost formulate și o serie de **completări la scenariile elaborate**, respectiv:

I. Completări aduse la analiza situației actuale a agro-mediului în arealul studiat:

- în zona arabilă în momentul de față există un asolament echilibrat între plantele prășitoare, oleaginoase și furajere; acestea din urmă au înlocuit baza furajeră formată în trecut prin cositul fânățelor;
- sunt situații în care fânățele au fost transformate în teren arabil; s-a produs o ruptură în peisaj care poate afecta speciile de plante și animale protejate;
- a avut loc o defrișare haotică a zonelor forestiere; au fost vizate în special speciile forestiere cu valoare economică ridicată (stejar; carpen etc);
- apariția unor fenomene de degradare a pășunilor aflate pe terenuri cu pantă abruptă ca urmare a pășunatului haotic; reducerea biodiversității în unele areale ca urmare a suprapășunatului pe timp de iarnă și abandonul cositului;
- apariția unei arhitecturi invazive prin promovarea unor construcții industriale cât și a unor case/dependințe care folosesc materiale mai ieftine și mai accesibile procurate în momentul de față pe scară largă din comerț (BCA; Rigips; Ciment etc).

II. Completări propuse scenariului de dezvoltare probabilă a agro-mediului la nivelul anului 2030:

- existența doar a unui număr redus de ferme specializate;
- scăderea mai accentuată a diversității peisajului; sistemul mozaical va dispărea relativ rapid în viitorul apropiat;



3. Prezentarea viziunii alternative validate în cadrul Seminarului de Inovare (Bonțida 06/07/2017)

Scenariul alternativ se bazează pe promovarea dezvoltării unor ferme mixte de dimensiune medie. Dezvoltarea lor poate fi asigurată pornind atât de la fermele comerciale deja existente în zonă cât și de la fermele familiale care încă mai activează în domeniul practicilor de producție tradițională. Practic dezvoltarea unor ferme mixte de dimensiune medie va permite păstrarea caracteristicilor agriculturii HNV în sistemul mozaical al pășunilor și fânațelor naturale.

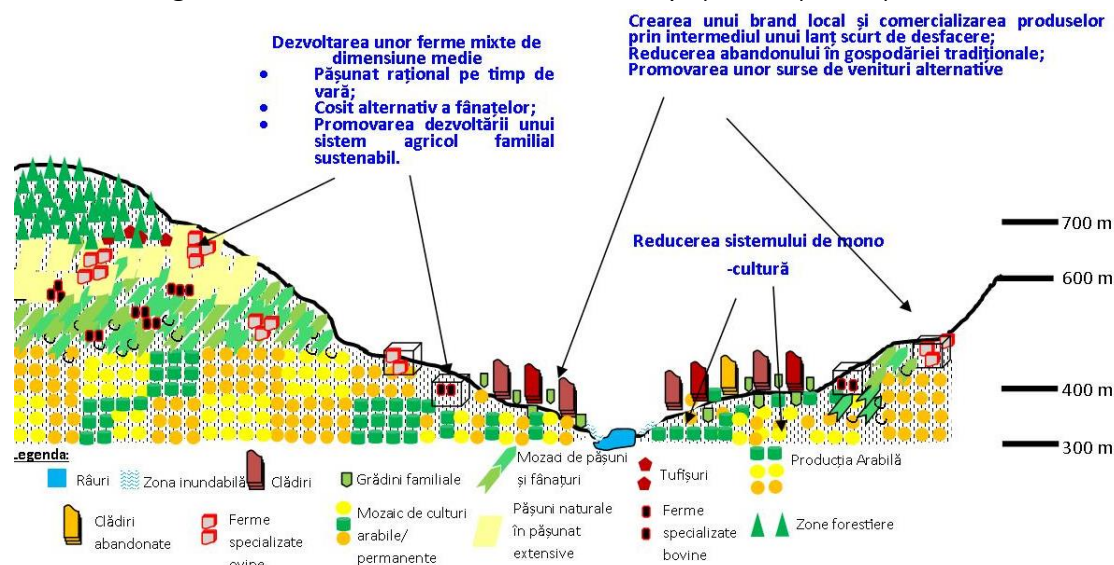


Figura 16. Reprezentarea grafică a scenariului alternativ propus

Această viziune alternativă a fost prezentată (Figura 16) și apoi discutată în cadrul grupurilor de lucru. Participații au fost de acord cu viziunea propusă și au apreciat că o modalitate sustenabilă de conservare a resurselor de biodiversitate din zonă este reprezentată de existența unor ferme de dimensiuni medii. Ca atare, după validarea viziunii strategice pe termen lung, s-a procedat la identificarea/discutarea barierelor existente în momentul de față și respectiv a inovărilor/a necesarului de inovări care ar putea conduce la îndeplinirea acestei viziuni strategice pe termen lung.

4. Principalele bariere identificate în vederea implementării viziunii alternative. Identificarea unor soluții inovative la nivel local. Stabilirea principalelor nevoi de inovare

În ultima parte a Seminarului de Inovare au fost dezbătute și respectiv identificate principalele bariere care restricționează în momentul de față atingerea viziunii alternative pentru sistemul de producție HNV. Discuțiile au fost capacitate pe patru direcții tematice, respectiv: **economic/al marketingului produselor HNV; social; tehnic și al bunei guvernante**. Fiecare grup de lucru a primit o fișă de lucru în care erau precizate o serie de bariere în calea dezvoltării, identificate pe baza analizei situației existente de către membrii echipei de cercetare. Fiecare grup a fost invitat să precizeze primele trei bariere ale fiecărei dimensiuni analizate în ordinea



importanței și să adauge și alți factori limitativi în cazul în care au fost omiși de pe fișa primită. Concomitent au fost discutate și eventuale inovări la nivel local cu potențial de generalizare la nivelul întregului teritoriu.

Tabel 3.

Prioritizarea barierelor și a nevoilor de inovare în vederea atingerii viziunii strategice în domeniul marketingului produselor HNV / economia fermei/ economia gospodăriei

Probleme identificate	Inovări existente la nivel local/național	Nevoi de inovare
1. Lipsa capacităților de procesare la nivel local pentru produsele HNV care să permită comercializarea unor produse cu valoare adăugată ridicată (lapte, carne).	Exemple la nivel național: 	Mini capacități de procesare în sistem cooperatist.
2. Lipsa diferențierii produselor la consumatorul final	Exemple la nivel național: 	Dezvoltarea unui brand local asumat de fermierii care activează în arealul HNV
3. Venituri scăzute obținute în sistemul de agricultură HNV; Lipsa surselor de venituri alternative;	Exemple la nivel național: 	Dezvoltarea unor surse alternative de venit: ecoturism; cicloturism etc
4. Acces scăzut pe piețe reglementate; Lanțuri de desfacere dominate de supermarketuri multinaționale;	Exemple la nivel local Cutia cu legume eco  http://colinafarms.ro/cutiile-noastre/	Dezvoltarea unor canale de distribuție alternativă
Altele: cunoștințe scăzute în domeniul economic din partea fermierilor; accesul la finanțări în vederea realizării unor noi investiții pentru fermierii mici; mediu legislativ stufoș și de multe ori neclar în domeniul certificării produselor locale;		Sistem inovativ de asigurare a consultanței

În **domeniul economic/al marketingului** produselor HNV, principala problemă identificată de grupurile de lucru a fost aceea a lipsei capacităților de procesare la nivel local pentru produsele HNV. Prin procesare se dorește obținerea unor produse cu valoarea adăugată mai mare. În imediata vecinătate a arealului studiat funcționează Cooperativa Someș-Arieș, dar activitatea sa este axată pe procesarea laptelui provenit de la fermele mari și medii. Este o nevoie acută de dezvoltare a unor mini-capacități de procesare în sistem cooperatist (5-10 fermieri) care să opereze pe baza aceluiași caiet de sarcini și a unui brand local prin care să se realizeze diferențierea produselor față de consumatorul final (Tabel 3). La nivel local a fost convenit că până în prezent a fost implementată o singură idee inovativă. Ea vizează dezvoltarea unor canale de



desfacere alternative prin aplicații WEB (Cutia cu legume eco. <http://colinafarms.ro/cutiile-noastre/>). Alături de problemele identificate în prealabil în fișa de discuții, participanții la seminarul de inovare au identificate și altele. Accesul la surse de finanțare necesare pentru investiții în domeniul procesării pentru micii fermieri este o altă barieră importantă în calea implementării viziunii alternative pe termen lung pentru sistemul HNV.

Tabel 4.

Prioritizarea barierelor și a nevoilor de inovare în vederea atingerii viziunii strategice în domeniul social

Probleme identificate:	Inovări existente la nivel local/național	Nevoi de inovare
Lipsa informațiilor și abilităților antreprenoriale;	Nu există astfel de inovări la nivel local	Mediu interactiv de informare;
Presiuni economice în afara LA pentru a obține un nivel de trai mai bun;	Nu există astfel de inovări la nivel local	Promovarea unor idei inovative prin care să fie obținute venituri mai mari.
Persoane aflate la o vârstă înaintată (persoane în vârstă);	Nu există astfel de inovări la nivel local	Metode inovative de implicare a tinerilor în afaceri agricole/conexe.
Infrastructura rurală slab dezvoltată și condiții de viață dure;	În perioada 2007 – 2014 au fost implementate programe de reabilitare a infrastructurii rurale.	Investiții în infrastructura rurală;
Altele: Lipsa forței de muncă calificate;		

Principalele bariere cu **caracter social** identificate în calea implementării viziunii HNV alternative au fost apreciate a fi: lipsa informațiilor și abilităților antreprenoriale; existența unor posibilități de a obține venituri mai ridicate în afara zonei de studiu și populația îmbătrânită (Tabel 4). La aceste elemente consemnate pe fișa de prioritzare a nevoilor, participanții au adăugat și lipsa forței de muncă calificate. Se apreciază că până în acest moment nu au fost implementate soluții inovative în zonă care să răspundă acestor probleme identificate.

În **domeniul tehnic** participanții au apreciat că principalele bariere care acționează împotriva viziunii HNV sunt în momentul de față reprezentate de: lipsa unor linii de procesare inovative cu o capacitate mică/medie de procesare care să îndeplinească cerințele sanitar-veterinare la un cost investițional redus adaptat capacității financiare a fermierilor; utilaje ușoare care să permită efectuarea lucrărilor manuale într-un timp cât mai scurt și în condițiile respectării cerințelor de agro-mediu etc; metode de creștere a producțiilor de masă verde/fân fără a periclita biodiversitatea (Tabel 5). La nivel local au fost identificate cercetări efectuate cu cositori mecanice care permit anumite inovări tehnologice. Participanții au adăugat la lista factorilor limitativi tehnici și nevoia identificării unor metode inovative de stabilire a rațiilor furajere prin care să se realizeze o mai bună valorificare a producției de fân/de masă verde.



Tabel 5.

Prioritizarea barierelor și a nevoilor de inovare în vederea atingerii viziunii strategice în domeniul tehnic

Probleme identificate:	Inovări existente la nivel local/național	Nevoi de inovare
Norme sanitare/veterinare neadaptate sistemului de producție HNV care împiedică prelucrarea și vânzarea directă a produselor;	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Crearea/adaptarea unor linii tehnologice de procesare la normele în vigoare și la nevoile fermierilor
Producția scăzută de fân: randamente scăzute; cerere mare de forță de muncă pentru cosit manual; consum ridicat de timp pentru producția de fân;	Cositori Ecologice - Brielmaier 	Identificarea unor utilaje/metode de cosit a fânătelor naturale care să reducă necesarul de timp și forță de muncă.
Situația precară a pășunilor comune/private (suprafețe mari cu arbuști; productivitate scăzută);	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Metode inovative de creștere a producției de masă verde/fân în condițiile păstrării biodiversității.
Cerințe ridicate specifice pentru pachetele de agromediu și în planul de management Natura 2000;	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Ghid de bune practici pentru implementarea pachetelor de agro-mediu.
Alta: Metode inovative de stabilire a rațiilor furajere care să valorifice mai eficient producția de fân/producția de masă verde.	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Cercetări în domeniul optimizării rațiilor furajere.

În urma discuțiilor, participanții au apreciat că depășirea barierelor economice, sociale și tehnice este condiționată de implementarea unui model inovativ de asociere adaptat situației agriculturii HNV (ferme mici; sistem tradițional). Ca atare în perioada următoare se va identifica la nivelul partenerilor din cadrul proiectului sau la nivel național un model de bune practici funcțional în domeniul asocierii (Tabel 6). Printre inovările din **domeniul guvernamental**, existente în teritoriul analizat se numără pachetul de agro-mediu destinat pajiștilor importante pentru fluturi și Planul de Management al Sitului Natura 2000 care prevede metode concrete de conservare. Pe viitor astfel de instrumente manageriale trebuie mai bine adaptate nevoilor locale și respectiv mai bine explicate fermierilor.



Tabel 6.

Prioritizarea barierelor și a nevoilor de inovare în vederea atingerii viziunii strategice în domeniul bunei guvernance

Probleme identificate:	Inovări existente la nivel local/național	Nevoi de inovare
Situația asocierii în rândul fermierilor;	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Model de bune practici în domeniul cooperării adaptat micilor fermieri
Structura proprietății funciare (statutul proprietății neclar);	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Instrumente utilizate în prezentarea situației cadastrale.
Acces la plăți în cadrul PAC (pilonul 1, 2) și pachetele de agromediu pentru fermele mici;	Pachetul de agro-mediu 6 (plăți pentru pajiști importante pentru fluturi);	O adaptare a zonei de eligibilitate la situația existentă în teren.
Structura fermei (gospodării mici cu loturi mici care sunt cel mai des întâlnite, și ferme de dimensiuni mari care predomină în ceea ce privește suprafața agricolă utilă exploatată);	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Instrumente inovative de comasare a parcelelor;
Lipsa plăților speciale pentru zonele cuprinse în cadrul siturilor Natura 2000;	Plan de management al Sitului Natura 2000	Metode de adaptare a planului de management la nevoile/așteptările fermierilor; Plăți de agro-mediu,
Alta: O mai bună colaborare între diversele instituții ale statului cu atribuții în domeniu: Direcția Sanitar Veterinară; APIA; Primării; GAL-uri; ONG-uri;	Nu au fost identificate astfel de inovări la nivel local.	Metode de oferire a informațiilor adaptate cerințelor locale în timp real.

5. Acțiuni prioritare pentru perioada următoare (2017 – 2018)

Rezultatele prezentate anterior necesită eforturi susținute de introducere a unor soluții inovative în arealul studiat. În domeniul bunei guvernance, actori cheie din teritoriu vor fi implicați în vizite de studiu prin care să fie evaluate modele de bune practici din domeniul asocierii. Finanțarea funcționării unor astfel de structuri asociative poate fi asigurată din bugetul GAL Someș Transilvan (sunt prevăzute linii de finanțare special destinate acestui domeniu).

După crearea unei structuri asociative adaptate specificului agriculturii HNV se vor putea realiza mici capacități de procesare sub un brand local. În același timp pot fi furnizate informații în



domeniul îmbunătățirii tehnologiilor de producție prioritizate deja de către actorii cheie în secțiunile anterioare.

Tabel 7.**Stabilirea priorităților și a modului de implicare a actorilor locali**

Nevoi de inovare	Fermieri cheie	Autorități locale (primării; GAL)	Cercetători	ONG-uri	Altele: autorități naționale; companii; finanțatori
Model de bune practici în domeniul asocierii	DA	DA	DA	DA	NU
Realizarea unor capacități de procesare sub un brand local	DA	DA	DA	NU	DA
Inovări în domeniul tehnic	DA	NU	DA	DA	DA

Implementarea cu succes a acțiunilor considerate prioritare pentru atingerea viziunii alternative necesită însă implicarea activă a mai multor actori cheie (Tabel 7). Ca atare, după prezentarea publică a acestui material **el va fi supus dezbaterii actorilor interesați pe baza mijloacelor electronice (internet).**

În situația în care în perioada octombrie 2016 – iunie 2017 au fost omiși în vederea consultării actori cheie pentru zona de studiu analizată, aceștia sunt invitați să contacteze echipa proiectului. Toate părțile interesate sunt invitate în perioada august – septembrie 2017 să formuleze observații/adăugiri materialului prezentat. Acestea vor fi centralizate pe mailul oficial al proiectului, respectiv hnvlinkro@gmail.com sau al coordonatorului echipei românești de cercetare mjitea@usamvcluj.ro.

6. Mulțumiri

La final dorim să mulțumim **celor peste 200 de participanți** la seminariile de lucru organizate în cele opt comune și participanților în cadrul Seminarului de Inovare; **angajaților Grupului de Acțiune Locală Someș Transilvan** care au dat dovadă de o deschidere totală față de acest proiect; **primarilor** aleși în cadrul comunităților rurale analizate care ne-au sprijinit prin asigurarea locațiilor necesare desfășurării seminariilor de lucru și pentru informarea actorilor cheie din teritoriu; **studentilor** Alexandru OLAR, Fodor ATTILA, Arsenoaia VLĂDUȚ (Master Agribusiness); Loredana TRIF (Inginerie și Management în Alimentația Publică și Agroturism) și Mihaela ZĂPÎRȚAN



(Inginerie și Management în Agricultură) pentru ajutorul dat; precum și membrilor ONG-ului Societatea Lepidopterologică Română.

7. Bibliografie selectivă

- Keenleyside C, Beaufoy G, Tucker G, Jones G (2014). High Nature Value farming throughout EU-27 and its financial support under the CAP. Report prepared for DG Environment by the Institute for European Environmental Policy. London: 1-385.
- Oppermann R, Beaufoy G, Jones G (eds) (2012). High Nature Value Farming in Europe. 35 European countries –experiences and perspectives. Verlag Regionalkultur, Ubstadt-Weiher, Germany.
- Redman M (2014). EIP-AGRI Focus Group High Nature Value (HNV) farming profitability Starting paper - prepared for the first Focus Group meeting in Madrid, Spain (12 - 13 June 2014). European Commission: 1 – 17;
- *** Ordonanța de urgență nr. 125/2006 pentru aprobarea schemelor de plăți directe și plăți naționale directe complementare, care se acordă în agricultură începând cu anul 2007, și pentru modificarea art. 2 din Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură;
- *** Ordinul nr. 704/2007 privind stabilirea modului de implementare, a condițiilor specifice și a criteriilor de eligibilitate pentru aplicarea schemelor de plăți directe și plăți naționale directe complementare în sectorul vegetal;
- *** Planul de management integrat al sitului de importanță comunitară ROSCI0295 Dealurile Clujului Est și al rezervațiilor naturale Fânațele Clujului "La Copârșiaie" și Fânațele Clujului "La Craiu" (ultima accesare iunie 2017);
- *** Programul Național de Dezvoltare Rurală 2014 – 2020 (<http://www.pndr.ro/> ultima accesare iunie 2017)
- *** Studiu pentru actualizarea documentelor strategice pentru Polul de Creștere Cluj Napoca aferente perioadei de programare 2014-2020 (Versiunea finală – Noiembrie 2015).
- *** Strategia de dezvoltare locală GAL Someș Transilvan 2014-2020 (<http://galsomestransilvan.ro/strategia-de-dezvoltare-locala-2014-2020/> ultima accesare iunie 2017).

